

Mabakatheo a Molaotheo

wa Repabliki ya Afrika Borwa, 1996,
A nolofaleditšwe Baithuti

KETAPELE, MABAKATHEO LE MOLAO WA DITOKELO

"Sengwalwa sa pele sa Seisimane ke sengwalwa sa semmušo sa Molaotheo"

Mabakatheo a Molaotheo

**wa Repabliki ya Afrika Borwa,
1996, A nolofaleditšwe Baithuti**

Ketapele, Mabakatheo le molao wa ditokelo

MATSENO MOLAOTHEO KE ENG?

Molaotheo ke ngata ya melao ye bohlokwa yeo mmušo o swanetšego go laolwa go ya ka yona. O hlaloša ka moo dikarolo tša mmušo di rulagantšwego mme o na le melao ye alago gore ke maatla afe ao a diragatšwago, a diragatšwa ke mang mme le gore a diragatšwa go bomang pušong ya naga. O ka bonwa bjalo ka tumellano magareng ga bao ba bušago le bao ba bušwago. O hlaloša ditokelo le maikarabelo a baagi, le ditsela tša go lekola gore bao ba nago le maatla ba a diriša ka tshwanelo.

Molaotheo wa Repabliki ya Afrika Borwa ke Molaomogolo wa naga ya rena. O phethagaletša motheo wa molao bakeng sa go ba gona ga Repabliki, o hlaloša ditokelo le maikarabelo a baagi, mme o hlaloša sebopego sa Mmušo. O bitšwa setifikeiti sa matswalo" sa Afrika Borwa ye lokologilego ya temokrasi.

Molaotheo wa rena ke molao o bohlokwa kudu – goba molaomogolo – wa naga ya rena. Ga go molao wo swanetšego go fapoga go ona; ebile le mmušo ga se wa swanela go dira selo se ka o gatakago. Molaotheong wa temokrasi e swanago le ya rena, Molaotheo o na le maatla a go feta a Palamente mme o dirišwa bakeng sa go fetleka melao ye mengwe. O šoma go makala ka moka a mmušo. Kgorotshenko ya Molaotheo ke kgorotshokokgolo mererong ya molaotheo mme ke yona e dirago le sepheto sa mafelelo hlathollong ya Molaotheo.

Molaotheo wa Afrika Borwa, go nea mohlala, o hlaloša ka moo mmušo o bopegilego, ka moo o kgethwago le ka moo o šomago. O hlaloša maatla a mmušo – le mellwane ya maatla a – gape o akaretša ditokelo tša batho. O tšweletša gape ka moo mmušo o tla ikarabelago go batho bao ba o kgethago.

Molaotheo o hlola motheo wa bophelo setšhabeng mo Afrika Borwa. Efela o dira go feta go hlaloša dintlha tša motheo tša go šoma ga mmušo. Molaotheo wa rena o laetša dikholofelo le diphegelelo tša setšhaba.

**BOHLOKWA BJA KETAPELE, KGAOLO 1
(MABAKATHEO) LE KGAOLO 2 (MOLAO WA
DITOKELO) WA MOLAOTHEO**

Molaotheo ka bontšhi e thongwa ka lebaka la mabaka a kgethagilego. Afrika Bowa e bile le phetogokgolo gotšwa nakong ya pušo ya kgatelelo le kgethollo (tshepetšo ya motheo wa maatla a palamente) go ya go molaotheo wa temokrasi o ikemišeditšego go hlola setšhaba sa dikelo tša temokrasi, toka ya setšhaba le ditokelo tša motheo tša batho.

Molaotheo wa rena o laetša histori arena ya maswananoši le go lwela tokologo le temokrasi. Ge re lebeletše ditiragalo tša nako ye fetilego mo Afrika Borwa, ga se semaka gore Molaotheo wa rena nako le nako

o gatelela hlokego ya go hlola setšhaba se “lokologilego sa temokrasi”, gape o gatelela seriti, toka le tekatekano.

Ketapele ke setatamente sa matseno a kopana se laetšago moholahlahli le melao ya Molaotheo. Kgaolo 1 e tšweletša dikokwanekgolo tša molaotheo mme, ka gore di bohlokwa, go boima go difetoša.

Karolo 1 e ka fetošwa fela ka Molaokakanywa o dumeletšwego ke Seboka sa Maloko a Palamente, ka boutu ya thekgo ya maloko a yona ya diphesente tše 75 le Khansele ya Bosetšhaba ya Diprofense, ka boutu ya thekgo ya diprofense tše tshela.

Melaotheo le bomolaotheo di sepelelana le ditokelo tša batho. Ditokelo gantši di tšweletšwa kgaolong e bohlokwa ya molaotheo, e bitšwago Molao wa Ditokelo. Kgaolo 2 ya Molaotheo wa 1996 e na le Molao wa Ditokelo wa Afrika Borwa. Karolo ye ya Molaotheo ke yona yeo batho bantšhi ba nago le kgahlegelo kudu go yona – gape e bile le tlamoragokgolo go maAfrika Borwa – mo mengwageng ye fetilego. Ditaello tše di šomana le ditokelo tša tekatekano, seriti sa botho, bophelo le sepheri, gareng ga tše dingwe, gammogo le ditokologo tša bodumedi le tlhagišo ya maikutlo. Gape di bolela ka dikamano medirong, bana, thuto le ditshepetšo tša molao.

Molao wa ditokelo ke motheo wa temokrasi mo Afrika Borwa. O netefatša dikelo tša temokrasi tša seriti sa botho, tekatekano le tokologo. Molao wa ditokelo go Kgaolo 2 ya Molaotheo o na le dihlopha tše bohlokwa tša ditokelo tša batho tše ikemišeditšego go hlaloša ditokelo tša batho, go phethagaletša gore ditokelo ke tša bo mang ebile le gore di šoma ka tsela efe, mme le go laola gore di ka fokotšwa neng le bjang.

Kgaolo 2 e ka fetošwa fela ka Molaokakanywa o dumeletšwego ke Seboka sa Maloko a Palamente, ka boutu ya thekgo ya bobeditsharo bja maloko a yona le Khansele ya Bosetšhaba ya Profense, ka boutu ya thekgo ya diprofense tše tshela.

DIKAGARE

KETAPELE	1
KGAOLO YA 1 <i>Mabakatheo</i>	2
KGAOLO YA 2 <i>Molao wa Ditokelo</i>	5
DIHLONGWA TŠEO DI KA ETELWAGO MALEBANA LE DITOKELO TŠA GAGO	27

"Sengwalwa sa pele sa Seisimane ke sengwalwa sa semmušo sa Molaotheo"

KETAPELE

*Rena, batho ba Afrika Borwa,
Re lemoga ditlhokatoka tša rena tša bogologolo;
Re tlotla bao ba ilego ba hlokofaletšwa toka le tokologo nageng ya gaborena;
Re hlompsha bao ba ilego ba katanela go aga le go hlabolla naga ya gaborena; mme
Re dumela gore Afrika-Borwa ke ya batho bohle ba ba dulago go yona, re le ngata e tee e nago le pharologano
Ka gona, ka baemedi ba rena bao ba kgethilwego ka tokologo, re amogela molaotheo wo bjalo ka molaomogolo wa Repabliki gore re tlo-*

Fediša diphapano tša kgale mme re bope setšhaba seo se theilwego godimo ga dikelo tša temokrasi, toka setšhabeng le ditokelomotheo tša batho;

Aga metheo ya setšhaba se se lokologilego sa temokrasi moo mmušo o theilwego godimo ga thato ya batho mme moo moagi yo mongwe le yo mongwe a šireleditšwego ke molao ka go lekana;

Kaonafatša maemo a bophelo bja baagi ka moka le go lokolla mabokgoni a motho o mongwe le o mongwe; le go

Aga Afrika-Borwa ye e kopanego ya temokrasi yeo e ka kgonago go tšea maemo a yona a maswanedi bjalo ka setšhaba se se ikemetšego ka noši ditšhabeng tša lefase ka bophara.

*Eke Morena a ka boloka setšhaba sa gešo.
Nkosi Sikelel' iAfrika. Morena boloka setjhaba sa heso.
God seën Suid-Afrika. God bless South Africa.
Mudzimu fhatutshedza Afurika. Hosi katekisa Afrika.*

KGAOLO YA 1

MABAKATHEO

Republiki ya Afrika Borwa

1. Repabliki ya Afrika Borwa ke naga e tee yeo e ikemetšego ya temokrasi yeo e theilwego godimo ga dikelo tše di latelago:
 - (a) Seriti sa setho, phihlelelo ya tekano le tšwetšopele ya ditokelo tša botho le ditokologo.
 - (b) Go se kgetholle batho go ya ka mmala le bong.
 - (c) Bogolo bja Molaotheo le pušo ya molao.
 - (d) Ditshwanelo tša batho ka moka ba bagolo tša go bouta, lenaneo la bakgethi le le swanago ka bophara, dikgetho tša ka mehla le pušo ya temokrasi ya makgotlantši, go netefatša maikarabelo, boikarabelo le tokologo.

Bogolo bja Molaotheo

2. Molaotheo wo ke molaomogolo wa Repabliki; molao goba maitshwaro ao a thulanago le wona ga a amogelege, gomme ditlemo tše di tšweletšwago ke wona di swanetše go phethagatšwa.

Boagi

3. (1) Go na le boagi bjo bo swanago bja Afrika Borwa.
 - (2) Baagi ka moka ba—
 - (a) na le ditokelo, ditshwanelo le dikholego tša boagi ka go lekana; mme ba
 - (b) na le ditshwanelo le maikarabelo a boagi ka go lekana.
 - (3) Molao wa setšhaba o swanetše go phethagaletša khwetšagalo, tahlegelo le pušetšo ya boagi.

Koša ya Setšhaba

4. Koša ya setšhaba ya Repabliki e laolwa ke Mopresidente ka go dira kgoeletšo.

Folaga ya Setšhaba

5. Folaga ya Repabliki e na le mebala ye boso, gauta, talamorogo, bošweu, bohwiwidu le botalalerata bjalo ka ge go hlalošitšwe ebile go thadilwe šetulong ya 1.

Maleme

6. (1) Maleme a semmušo a Repabliki ke Sepedi, Sesotho, Setswana, Seswati, Seveda, Setsonga, Seafrikanse, Seisimane, Setebele, Sethosa le Sezulu.
- (2) Ka go lemoga tirišo ye fase bogologolo le maemo a maleme a setšo a batho ba rena, mmušo o swanetše go tšea magato a maleba a a bonalago go phagamiša maemo le go tšwetšapele tirišo ya maleme a.
- (3) (a) Mmušo wa bosetšhaba le dipušo tša diprofense di ka šomiša maleme afe goba afe a itšego a semmušo mabakeng a pušo, mme go elwa hloko tirišo, kgonagalo, ditshenyegelo, mabaka le tekatekano ya dinyakwa le dikganyogo tša setšhaba ka moka goba tša profense ye e amegago; efela mmušo wa setšhaba le pušo ye nngwe le ye nngwe ya profense di swanetše go šomiša bonyane maleme a mabedi a semmušo.
- (b) Bomasepela ba swanetše go ela hloko tirišo ya maleme le dikganyogo tša baagi ba yona.
- (4) Mmušo wa setšhaba le dipušo tša diprofense, ka go šomiša magato a semolao le a mangwe, di swanetše go laola le go hlokomela tirišo ya tšona ya maleme a semmušo. Ntle le go hlokomologa ditaelo tša karolwana ya (2), maleme ka moka a semmušo a swanetše go fiwa maemo a a swanago mme a swanetše go dirišwa ka tekatekano.
- (5) Boto ya Maleme a Afrika Borwa (Pan South African Language Board) yeo e theilwego ka molao wa setšhaba e swanetše -
- (a) go godiša, le go dira mabaka a tllhabollo le tirišo ya -
- (i) maleme ka moka a semmušo;
- (ii) maleme a MaKhoi, MaNama le a MaSan; le

- (iii) polelo ya dika ; le
- (b) go godiša le go tlišetša tlhompfo ya -
 - (i) maleme ka moka ao a šommišwago kudu ke ditikologo mo Afrika Borwa go akaretšwa Sejeremane, Segerika, Segujarati, Sehindi, Sepotokisi, Setamil Setelegu, Seurdu; le
 - (ii) Searabiki, Seheberu, Sanskrit le a mangwe ao a dirišetšwago mabaka a sedumedi mo Afrika-Borwa.

KGAOLO YA 2

MOLAO WA DITOKELO

Ditokelo

7. (1) Molao wo wa ditokelo ke motheo wa temokrasi mo Afrika Borwa. O šireletša ditokelo tša batho ka moka nageng ya rena gomme o tiišetša dikelo tša temokrasi tša tlhompfo ya setho, tekatekano le tokologo.
- (2) Mmušo o swanetše go hlompha, go šireletša, go tšwetšapele le go phethagatša ditokelo tšeo di lego ka go Molao wa Ditokelo.
- (3) Ditokelo tšeo di lego ka Molaong wa Ditokelo di na le mellwane yeo e hwetšwago goba yeo e hlalošištwego karolong ya 36, goba go gongwe Molaong.

Tirišo

8. (1) Molao wa Ditokelo o šoma melaong ka moka mme o tlama peomolao, khuduthamaga, lekgotlatoka, le makala ka moka a mmušo.
- (2) Taelo ya Molao wa Ditokelo tlama motho wa tlhago goba sehlongwa ge, le go fihla, ge go kgonagala, go hlokomelwa mohuta wa tokelo goba mohuta wa tshwanelo ye nngwe le ye nngwe yeo e gapeletšwago ke tokelo.
- (3) Ge go dirišwa melawana ya Molao wa Ditokelo go motho wa tlhago goba sehlongwa go ya ka karolwana (2), kgorotsheko—
 - (a) gore e tle e diragatše tokelo ka Molaong, e swanetše go kgontšha, goba ge go hlokega e dire, molaosetlwaedi go fihla moo e lego gore peomolao ga e diragatše tokelo yeo; gomme
 - (b) e ka dira melao ya molaosetlwaedi go fokotša tokelo, ge fela phokotšo e sepelelana le karolo ya 36(1).

- (4) Sehlongwa se swanetše ke ditokelo tšeo di lego ka go Molao wa Ditokelo go ya ka mohuta wa ditokelo le mohuta wa sehlongwa.

Tekatekano

9. (1) Batho bohle ba a lekana pele ga molao, mme ba na le tokelo ya tšhireletšo le kholego ya tša molao tše di lekanago
- (2) Tekatekano e akaretša go ba le boipshino ka botlalo bja ditokelo ka moka le ditokologo. Go tšwetša phihlelelo ya tekano pele phihlelelo ya tekano, magato a semolao le a mangwe ao a hlamilwego ka nepo ya go šireletša le go tšwetšapele batho goba dihlopha tša batho, tšeo di hlokago ka lebaka la kgethollo ya go se loke a ka tšewa.
- (3) Mmušo ga wa swanela go kgetholla thwii goba ka mokgwa wa tharedi motho mang goba mang, lebakeng le itšego goba mabakeng ao a akaretšago mohlobo, bong, kamano, boimana, seemo mabapi le lenyalo, morafe goba setšo, mmala, tshekamelolo ya bong, bogolo, bogole, bodumedi, letswalo, tumelo, setšo, polelo le matswalo.
- (4) Ga go motho yo a swanetšego go kgetholla thwii goba ka mokgwa wa tharedi motho yo mongwe ka lebaka le tee goba a mantši go ya ka karolwana ya (3). Molao wa setšhaba o swanetše go dirišwa gore o thibele goba go iletša kgethollo ya go se loke
- (5) Kgethollo go ya ka lebaka le tee goba a mantši ao a tšweleditšwego go karolwana ya (3) ga se ya loka, ntle le ge go tšweleditšwe gore kgethollo yeo e lokile.

Seriti sa botho

10. Motho mang le mang o na le seriti sa gagwe sa seng, le tokelo ya gore seriti sa gagwe se hlomphelele le go šireletšwa.

Bophelo

11. Motho mang le mang o na le tokelo ya go phela.

Tokologo le tšhireletšego ya motho

12. (1) Mang le mang o na le tokelo ya tokologo le tšhireletšo bjale ka ge e le motho, yeo e akaretšago tokelo ya –
- (a) go se ganetšwe tokologo ka go rata goba ntle le lebaka la go kwagala;
 - (b) go se golegwe ntle le tsheko;
 - (c) go se angwe ke mehuta yohle ya dintwa e ka ba go tšwa setšhabeng goba mathokong a praebete;
 - (d) go se hlorišwe ka mokgwa ofe goba ofe; le
 - (e) go se swarwe goba go se hlokofatšwe ka mokgwa wa sehlogo, wa go hloka botho goba wa go nyefola.
- (2) Mang le mang o na le tokelo ya maemo a mmele le a monagano, yeo e akaretšago tokelo ya-
- (a) go tšea diphetho mabapi le tša pelegi;
 - (b) tšhireletšo le taolo ya mebele ya bona; le
 - (c) go se dirwe diteko tša kalafo goba tša saense ntle le tsebo le tumelo ya bona.

Bokgoba, bohlanka le go šomišwa ka kgapeletšo

13. Ga go motho yoo a swanetšego go dirwa lekgoba, mohlanka goba go šomišwa ka kgapeletšo.

Sephiri

14. Mang le mang o na le tokelo ya sephiri, yeo e akaretšago tokelo ya gore go se be le-
- (a) phuruphutšo ya bona goba ya magae a bona;
 - (b) phuruphutšo ya dithoto tša gagwe;
 - (c) go amogwa diphahlo tša gagwe; goba
 - (d) tsenatseno dikgokaganong tša bona tša sephiri.

Tokologo ya bodumedi, tumelo le kgopolo

15. (1) Mang le mang o na le tokelo ya tokologo ya letswalo, bodumedi, maikutlo, tumelo le kgopolo.

- (2) Merero ya bodumedi e ka phethagatšwa dihlongweng tša mmušo goba dihlongweng tšeo di thušwago ke mmušo, ge fela ele gore -
- (a) merero yeo e latela melao yeo e beilwego ke ditaolo tša maleba tša setšhaba;
 - (b) e phethagatšwa ka mokgwa wa go lekana; le
 - (c) tsenelo ya yona ga se ya kgapeletšo ebile ke ya boithaopo.
- (3) (a) Karolo ye ga e thibele molao wo o amogelago -
- (i) manyalo ao a phethagatšwago ka fase ga setšo sefe goba sefe, goba tshepedišo ya sedumedi, molao wa motho ka nama goba wa lapa; goba
 - (ii) ditshepedišo tša molao wa motho ka boyena le molao wa lapa ka fase ga setšo sefe goba sefe, goba seo se latelwago ke batho bao ba latelago tumelo ye itšego.
- (b) Kamogelo go ya ka temana ya (a) e swanetše go sepedišana le karolo ye gammogo le melawana ye mengwe ya Molaotheo.

Tokologo tlhagišong ya maikutlo

16. (1) Mang le mang o na le tokelo ya go ntšha maikutlo, yeo e akaretšago -
- (a) tokologo ya kgašo le diphatlalatši tše dingwe;
 - (b) tokologo ya go amogela goba go abela tshedimošo goba dikgopolo;
 - (c) tokologo ya boithomelo bja tša bokgabo; le
 - (d) tokologo ya tša thuto le dinyakišišo tša saense.
- (2) Tokelo mo karolwaneng (1) ga e akaretše -
- (a) tlhohleletšo ya ntwā;
 - (b) tlhohleletšo ya kgaruru ye e okaokago; goba
 - (c) khuetšo ya lehloyo leo le itshamilego godimo ga mohlobo, morafe, bong goba bodumedi, leo le tsošago tlhohleletšo ye e ka hlolago kotsi.

Kgobokano, tšhupetšo, kgwabo le ngongorego

17. Mang le mang o na le tokelo, ka khutšo ka ntle le go itlhama, ya go kgobokana, go dira ditšhupetšo, go gwaba, le go tliša dingongorego.

Tokologo ya kwano

18. Mang le mang o na le tokelo ya tokologo ya go kwana le ba bangwe.

Ditokelo tša dipolitiki

19. (1) Moagi yo mongwe le yo mongwe o lokologile go dira dikgetho tša dipolitiki, tšeo di akaretšago tokelo ya -
- (a) go hlama phathi ya dipolitiki;
 - (b) go kgatha tema medirong ya, goba go kalatša maloko legatong la phathi ya dipolitiki; le
 - (c) go dira lesolo la phathi ya dipolitiki goba lebakeng la yona.
- (2) Moagi yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go kgatha tema dikgethong tše di lokologilego tša ka mehla tša lekgotlatheramelao leo le hlomilwego go ya ka Molaotheo.
- (3) Moagi yo mongwe le yo mongwe yo mogolo o na le tokelo ya -
- (a) go bouta dikgethong tša lekgotlatheramelao lefe goba lefe leo le hlomilweng go ya ka Molaotheo, le go dira bjalo sephiring; le
 - (b) go ba nkgetheng ditirelong tša setšhaba gomme, ge a kgethilwe, a tšee maemo ao.

Boagi

20. Ga go moagi yo a swanetšego go amogwa boagi.

Tokologo ya mosepelo le madulo

21. (1) Mang le mang o na le tokologo ya mosepelo.
(2) Mang le mang o na le tokelo ya go tloga Repabliking.

- (3) Moagi yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go tsena, go ba gona le go dula kae le kae ka Repabliking.
- (4) Moagi mang le mang o na le tokelo ya go ba le pasporoto.

Tokologo ya go gweba, mošomo le profese

22. Moagi yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go ikgethela kgwebo ya gagwe, mošomo goba profese ka tokologo. Ditiro tša kgwebo, mošomo goba profese di ka laolwa ke molao.

Dikamano medirong

23. (1) Mang le mang o na le tokelo ya go swarwa gabotse dikamanong tša modiro.
- (2) Mošomi yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya -
 - (a) go hloma le go ba leloko la yunione ya bašomi;
 - (b) go kgatha tema mererong le mananeong a yunione ya bašomi; le
 - (c) go straeka mošomong.
 - (3) Mongmošomo yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go -
 - (a) hloma le go ba leloko la mekgatlo ya bengmešomo; le go
 - (b) kgatha tema medirong le mananeong a mekgatlo ya bengmešomo.
 - (4) Yunione ye nngwe le ye nngwe ya bašomi le mokgatlo wo mongwe le wo mongwe wa bengmešomo o na le tokelo ya -
 - (a) go laola tshepedišo ya yona, mananeo le mediro;
 - (b) go beakanya; le
 - (c) go hloma le go ba maloko a fetereišene.
 - (5) Yunione ye nngwe le ye nngwe ya bašomi, mokgatlo wa bengmešomo le mongmošomo ba na le tokelo ya go tsenela ditherišano ka seboka. Molao wa setšhaba o ka bewa go laola ditherišano ka seboka. Bogolo bjoo molao o ka direlago tokelo mollwane mo Kgaolong ye, mollwane woo o swanetše go sepelelana le karolo ya 36 (1).

- (6) Molao wa setšhaba o ka amogela dipeakanyo tša tšhireletšo tša yunione tšeo di hwetšwago ka ditumelelanong tša seboka. Bogolo bjoo molao o ka direlago tokelo mollwane mo Kgaolong ye, mollwane woo o swanetše go sepelelana le karolo ya 36 (1).

Tikologo

24. Mang le mang o na le tokelo -

- (a) ya go ba tikologong yeo e se nago le kotsi bophelong bja gagwe goba go pheleng gabotse ga gagwe; le
- (b) ya go šireletša tikologo, kholegong ya lešika la bjale le la ka moso, ka magato a melao ya maleba le e mengwe yeo e -
 - (i) thibelago tšhilafatšo ya tikologo le phokodišo ya tlhago;
 - (ii) tšwetšago pele pabalelo ya tlhago; le yeo e
 - (iii) lotago le go hlabolla tlhago ye e tlogo tšea lebaka le letelele le tšhomišo ya methopo ya tlhago ka nepo ya go tšwetšapele tlhabollo ya maleba ya ekonomi ya setšhaba.

Thoto

25. (1) Ga go motho yo a swanetšego go amogwa thoto ntle le go ya ka molao woo o amago mang le mang, le gona ga go molao woo o swanetšego go dumelela go amogwa ga thoto ka go rata.
- (2) Thoto e ka amogwa fela ka go latela molao wo o amago mang le mang -
- (a) morerong wa setšhaba goba go phetha dikgahlego tša setšhaba; le
 - (b) go ya ka go lefa, seroto seo e lego gore nako le mokgwa wa tefo wo e lego gore o ka ba o kwanetšwe ke bao ba amegago goba o rerilwe goba o amogetšwe ke kgorotsheko.

- (3) Seroto sa phumola megokgo, nako le mokgwa wa tefo di swanetše go ba tša toka le tše di lekanago, di laetša tekatekano gare ga dikgahlego tša setšhaba le dikgahlego tša bao ba amegago, go šetšwa mabaka a a swanetšego, go akaretšwa -
 - (a) tšhomišo ya bjale ya thoto;
 - (b) histori ya khwetšo le tšhomišo ya thoto;
 - (c) boleng bja mmaraka bja thoto;
 - (d) maemo a dipeeletšothwii tša mmušo le dithušo khwetšong le tlihabolong ya mohola ya kapitale ya thoto; le
 - (e) lebaka la kamogo.
- (4) Mabakeng a karolo ye -
 - (a) kgahlego ya setšhaba e akaretša boikgafo bja setšhaba kabongleswa ya naga, le dikabongleswa tšeo di tla tlišago tekatekano phihlelelong ya methopo ya tlhago ya Afrika-Borwa; le gore
 - (b) thoto ga e ame naga fela.
- (5) Mmušo o swanetše go tšea magato ao a kwagalago a peomolao le amangwe, ka maatla a wona, go tliša maemo ao a tla kgontšhago baagi go ikhweletša lefase ka go lekana.
- (6) Motho goba setšhaba seo bodulo bja sona bo tekatekišwago ke melao ya peleng ya kgethollo ya semorafe goba ditiro, se swanetše, go ya ka Molao wa Palamente, go hwetša bodulo bjo bo tiišitšwego ke molao goba go hwetša thušo e nngwe yeo e swanago ya peakanyoleswa.
- (7) Motho goba setšhaba seo se amogilweng naga morago ga la 19 Juni 1913 ka lebaka la melao ya peleng ya kgethollo ya semorafe goba ditiro, se swanetše, go ya ka Molao wa Palamente, go bušetšwa naga yeo goba go hwetša peakanyoleswa ye e lekanego.
- (8) Ga go tlhagišo efe goba efe ya karolo ye yeo e ka thibelago mmušo go tšea magato a semolao le a mangwe go hwetša

naga, meetse le dikaboleswa tše dingwe tša go swana le tšona, nepo e le go bekanyaleswa dipoelo tša kgethollo ya semorafe, ge fela e le gore phapogo efe goba efe ditlhagišong tša karolo ye e sepelelana le ditlhagišo tša karolo ya 36(1).

- (9) Palamente e swanetše go bea molao wo o ukangwego karolwaneng ya (6).

Kago ya Dintlo

26. (1) Mang le mang o na le tokelo ya go ba le ntlo ya maleba.
(2) Mmušo o swanetše go tšea magato a maleba a molao le a mangwe, ka maatla a wona, go fihlela phethagatšo ya kgato ka kgato ya tokelo ye.
(3) Ga go motho yo a swanetšego go ntšhwa ka ngwakong wa gagwe goba ngwako wa gagwe o phušulwe ntle le taelo ya kgorotsheko yeo e dirilwego ka morago ga go ela hloko mabaka ka moka ao a amegago. Ga go molao wo o swanetšego go dumelela go ntšhiwa ga batho magaeng ka boithatelo.

Tlhokomelo ya tša maphelo, dijo, meetse le tšhireletšo ya leago

27. (1) Mang le mang o na le tokelo ya phihlelelo ya -
(a) ditirelo tša tlhokomelo ya tša maphelo, go akaretšwa le tlhokomelo ya maphelo go tša pelegi;
(b) dijo le meetse tše di lekanego; le
(c) tšhireletšo ya tša leago, go akaretšwa, ge e le gore ga ba kgone go ithuša ka bobona le bao ba ba tshepilego, thušo ya selegae yeo e swanetšego.
(2) Mmušo o swanetše go tšea magato a maleba a semolao le a mangwe, ka maatla a wona, go fihlela phethagatšo, kgato ka kgato ya ye nngwe le ye nngwe ya ditokelo tše.
(3) Ga go motho yo a swanetšego go ganetšwa ka kalafo ya tšhoganyetšo.

Bana

28. (1) Ngwana yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya -
- (a) leina le tokelo ya go ba wa naga ye a belegetšwego go yona;
 - (b) go hlokomelwa ke lelapa goba motswadi, goba hlokomelo ye swanetšego ge a tlošitšwe lelapeng;
 - (c) phepo ya motheo, madulo, ditirelo tša maphelo tša motheo le ditirelo tša leago;
 - (d) go šireletšwa go swarompe, hlokomologo, tlaišo goba go se hlokomelwe;
 - (e) go šireletšwa go tlaišo ya tša go šoma
 - (f) go se dirišwe goba go se dumelelwe go dira mošomo goba go abela ditirelo tšeo di -
 - (i) sa swanelago go motho wa mengwaga ya go lekana le ya ngwana yo; goba
 - (ii) ka tsenyago kotsing go phela gabotse ga ngwana, thuto, boitekanelo bja mmele le monagano, goba semoya, maitshwaro goba tšwelopele setšhabeng;
 - (g) go se golegwe, ntle le ge seo e le kgato fela yeo e ka tšewago, gomme ge go le bjalo, godimo ga ditokelo tšeo ngwana yoo a di fiwago ka fase ga dikarolo tša 12 le 35, ngwana yoo a ka golegwa fela nakwana e nnyane ya maleba; le gona o na le tokelo ya go -
 - (i) hlaolwa bagolegweng bao ba nago le mengwaga ya ka godimo ga 18; gomme
 - (ii) a swarwe ka mokgwa wo, a bewe maemong ao a tšeago šedi ya bogolo bja ngwana;
 - (h) gore ngwana yoo a be le ramolao wa mmušo yoo ebilego a lefša ke mmušo, melatong yeo e amago ngwana, ge e le gore tlhokego ya toka e ka tšwelelela; le
 - (i) go se šomišwe thwii dithulanong tšeo go itlhamilwego gape le go šireletšwa mabakeng a dithulano tšeo go itlhamilwego.

- (2) Dikgahlego tša ngwana di bohlokwa kudu mererong ye mengwe le ye mengwe yeo e amago ngwana yoo.
- (3) Mo karolong ye lentšu le "ngwana" le šupa motho yo a lego ka fase ga mengwaga ye 18.

Thuto

29. (1) Mang le mang o na le tokelo ya -
- (a) go hwetša thuto ya motheo, go akaretšwa thutomotheo ya ba bagolo; le
 - (b) go tšwetša pele thuto yeo mmušo, go ya ka mabaka ao a kwešišegago, o swanetšego go tšea magato a maswanedi go dira gore e hwetšwagale le go fihlelelwa.
- (2) Mang le mang o na le tokelo ya go hwetša thuto ka leleme la semmušo goba maleme a boikgethelo bja gagwe dihlongweng tša thuto tša setšhaba moo thuto yeo e tlogago e kgonagala. Go kgonthišiša phihlelelo le phethagatšo ya tokelo ye, mmušo o swanetše go hlokomela maano ka moka a thuto, go akaretšwa dihlongwa tša thuto ya go rutwa ka polelo e tee, go hlokometšwe -
- (a) tekatekano;
 - (b) kgonagalo; le
 - (c) phišegelo ya go nyaka go beakanyaleswa ditlamorago tša melao ya maloba ya kgethollo ya semorafe le mekgwa.
- (3) Motho yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go hloma le go lota, ka ditshenyegelo tša gagwe, dihlongwa tša thuto tše di ikemetšego tše di -
- (a) sa kgethollego ka lebaka la morafe;
 - (b) ngwadišitšwego le mmušo; le
 - (c) go lota maemo a thuto ao a sego ka fase ga ao a lego dihlongweng tša thuto tša setšhaba.
- (4) Karolwana ya (3) ga e thibele dithušo tša mmušo dihlongweng tše di ikemetšego tša thuto.

Leleme le setšo

30. Mang le mang o na le tokelo ya go šomiša leleme la gagwe le go kgatha tema bophelong bja setšo sa boikgethelo bja gagwe, efela ga go yo a diragatsago ditokelo tše a ka dirago bjalo ka tsela ye e lego kgahlanong le mabaka a itšego a Molao wa Ditokelo.

Ditšhaba tša setšo, bodumedi le tša maleme

31. (1) Batho bao e lego ditho tša setšhaba sa setšo, bodumedi goba sa leleme ga ba swanela go ganetšwa tokelo, le maloko a mangwe a setšhaba seo -
- (a) go ipshina ka setšo sa bona, go latela bodumedi bja bona le go šomiša leleme la bona; le
 - (b) go hloma, go itswalanya le go lota setšo, bodumedi le ditlemagano le mekgatlo e mengwe ya setšhaba.
- (2) Ditokelo karolwaneng ya (1)di ka no se šomišwe ka tsela yeo e tla bago kgahlanong le ditlhagišo tše dingwe tša Molao wa Ditokelo.

Phihlelelo ya tshedimošo

32. (1) Mang le mang o na le tokelo ya go fihlelela -
- (a) tshedimošo efe goba efe yeo e swerwego ke mmušo; le
 - (b) tshedimošo efe goba efe yeo e swerwego ke motho o mongwe yeo e tsomegago gore go phethagatšwe goba go šireletšwe tokelo efe goba efe.
- (2) Molao wa setšhaba o swanetše go bewa gore go phethagatšwe tokelo ye gomme o ka fa magato a maleba go imolla mmušo mathateng a taolo le a ditšhelete.

Kgatotaolo ye e lokilego

33. (1) Mang le mang o na le tokelo ya go hwetša kgatotaolo yeo e lego molaong, ye e kwalago, yeo e sepedišwago ka tsela ya maleba.
- (2) Mang le mang yo ditokelo tša gagwe di amilwego gampe

ke kगतотаоло o na le tokelo ya go fiwa mabaka ao a ngwadilwego.

- (3) Molao wa setšhaba o swanetše go bewa go maatlafatša ditokelo tše, gomme o swanetše-
- (a) go hlagiša tekololefsa ya kगतотаоло ke kgorotsheko goba, ge e le gore go swanetše, kgoro ya go ikemela ya go se tšee lehlakore;
 - (b) go bea maikarabelo go mmušo go maatlafatša ditokelo tše di beilwego dikarolwaneng tša(1)le (2); le
 - (c) go tšwetšapele taolo ye e šomago gabotse.

Tumelelo go dikgorotsheko

34. Mang le mang o na le tokelo ya gore phapano efe goba efe yeo e ka rarollwago ka tirišo ya molao, e theeletšwe phatlalatša pele ga kgorotsheko goba, moo go kgonegago, lekgotla goba foramong ye nngwe ye e ikemetšego ya go se tšeye lehlakore.

Batho bao ba swerwego, ba golegilwego le ba latofatšwago

35. (1) Mang le mang yo a swerwego ka ukango ya go dira molato o na le tokelo ya -
- (a) go homola;
 - (b) go tsebišwa ka bonako -
 - (i) ka tokelo ya gagwe ya go homola; le
 - (ii) go lemošwa ka ditlamorago tša go se homole;
 - (c) go se gapeletšwe go dira boipobolo bofe goba bofe goba go dumela se sengwe seo se ka šomišwago bjalo ka bohlatse kgahlanong le yena;
 - (d) go tlišwa pele ga kgorotsheko ka bonako ka mo go ka kgonegago, fela e sego ka morago ga -
 - (i) diiri tše 48 ka morago ga go swarwa; goba
 - (ii) mafelelong a letšatši la pele la tsheko morago ga ge diiri tše 48 di fetile, ge e le gore diiri tše 48 di fela ka ntle ga diiri tša tlwaelo tša kgorotsheko goba ka letšatši leo e sego la tlwaelo la tsheko;

- (e) ka letšatši la mathomo la go tšwelela pele ga kgorotsheko, a latofatšwe goba a tsebišwe lebaka leo le dirago gore go golegwa ga gagwe go tšwelepele goba a lokollwe; le
 - (f) go lokollwa kgolegong ge dikgahlego tša toka di dumela, go ya ka mabaka a a kwalago.
- (2) Mang le mang yo a golegilwego, go akaretšwa le mogolegwa yo a ahlotšwego, o na le tokelo ya -
- (a) go tsebišwa ka pele lebaka leo le mo dirilego gore a swarwe;
 - (b) go kgetha le go boledišana le ramolao, le go tsebišwa ka tokelo ye ka bonako;
 - (c) gore mmušo o mo fe ramolao o a lefšago ke mmušo, ge go hloka toka go ka tšwelela, le go tsebišwa ka tokelo ye ka bonako;
 - (d) go ganetšana le go ba molaong ga go swarwa ga gagwe pele ga kgorotsheko gomme, ge go swarwa go se molaong, a lokollwe;
 - (e) go mabaka a kgolego ao a sepelelanago le seriti sa botho, go akaretšwa bonnyane go diragatša le tlhagišo, ka ditshenyegelo tša mmušo, tša bodulo bjo bo lekanego, phepo, ditlabelo tša go bala le kalafo; le
 - (f) go kgokagana le go etelwa ke -
 - (i) mogatša goba molekane;
 - (ii) wa leloko;
 - (iii) moeletši yo a ikgethetšego yena wa sedumedi; le
 - (iv) ngaka yeo a ikgethetšego yona.
- (3) Mang le mang yo a latofatšwago o na le tokelo ya go sekišwa ka tsela ya toka, yeo e akaretšago tokelo ya -
- (a) go tsebišwa ka ga tatofatšo ya gagwe le dintlha tše di lekanego go mo kgontšha go fetola tatofatšo yeo;
 - (b) go fiwa nako le ditlabelo tše di lekanego gore a kgone go itokišetša tsheko;
 - (c) go sekišwa phatlalatša pele ga kgorotsheko ya mehleng;

- (d) go ba le tshekišo yeo e thomago e bile e felago ka ntle le titelo yeo e sa kwešišagalego;
 - (e) go ba gona ge a sekišwa;
 - (f) go kgetha, le go emelwa ke ramolao, le go tsebišwa ka tokelo ye ka bonako;
 - (g) gore mmušo o mo phethagaletše ramolao o a lefšago ke mmušo, ge go hloka toka go ka tšwelela, le go tsebišwa ka tokelo ye ka bonako;
 - (h) go tšewa bjalo ka motho yo a se nago molato, go homola, le go se fe bohlatse nakong ya tshepedišo ya tsheko;
 - (i) go fa bohlatse, le go ganetšana le bohlatse;
 - (j) go se gapeletšwe go fa bohlatse bjo a ka ipofago ka bjona;
 - (k) go sekišwa ka leleme leo yena molatofatšwa a le kwešišago goba, ge e le gore seo ga se kgonagale, go dira gore ditshepedišo di hlathollelwe lelemeng leo;
 - (l) go se bonwe molato ka tiro goba go se phethagatše moo go sego gwa ba tlolo ya molao ka fase ga molao wa setšhaba goba wa ditšhabatšhaba ka nako yeo o sego wa dirirwa goba o sego wa phethagatšwa;
 - (m) go se sekišwe tlong ya molao ka lebaka la tiro goba go se phethagatše moo e lego gore mosekišwa o šetše a kile a se bonwe molato goba a ilego a golegelwa yona;
 - (n) go holegeng ga dikotlo tše di sego tše kgolo tše o laetšwego, ge dikotlo tše di laetšwego tša tlolo ya molao di fetošitšwe gareng ga nako yeo tlolo ya molao e dirilwego le nako ya kahlolo; le
 - (o) go dira boipiletšo bja, goba go lekola lefsa ka kgorokgolo ya tsheko.
- (4) Neng le neng ge karolo ye e nyaka gore tshedimošo e fiwe motho, tshedimošo yeo e swanetše go fiwa ka leleme leo motho a yoo a le kwešišago.

- (5) Bohlatse bjo bo hweditšwego ka tsela yeo e ganetšanago le tokelo efe goba efe ye e lego ka go Molao wa Ditokelo bo swanetše go phaelwa thoko ge e le gore go amogela bohlatse bjoo go tla dira gore tsheko e se be le toka goba mohlomongwe bo be kgahlanong le tirišo ya toka.

Mollwane wa ditokelo

36. (1) Ditokelo tše di lego ka Molaong wa Ditokelo di ka ba le mellwane fela go ya ka molao wo o akaretšago mang le mang ge e le gore mollwane wo o a kwala e bile o molaong setšhabeng seo se lokologilego sa temokrasi seo se theilwego ka seriti sa botho, tekatekano le tokologo, go elwa hloko mabaka ka moka ao a amegago, go akaretšwa -
- (a) mohuta wa tokelo;
 - (b) bohlokwa le maikemišetšo a mollwane;
 - (c) mohuta le bogolo bja mollwane;
 - (d) kamano magareng ga mollwane le maikemišetšo a yona; le
 - (e) mokgwa woo o sa šitišego phihlelelo ya maikemišetšo ao.
- (2) Ka ntle le ge go hlagišitšwe karolwaneng ya (1) goba ditlhagišong tše dingwe tša Molaotheo, ga go molao wo o swanetšego go direla tokelo yeo e tišeditšwego ka go Molao wa Ditokelo mollwane.

Maemo a tšhoganetšo

37. (1) Maemo a tšhoganetšo a ka goeletšwa fela go ya ka Molao wa Palamente, le gona fela ge -
- (a) bophelo bja setšhaba bo tšhošetšwa ka ntwā, tlhaselo, tsogelokakaretšo, tlhakahlakano, masetlapelo a tlhago goba maemo a mangwe tšhoganetšo a setšhaba; le ge
 - (b) kgoeletšo e hlokega go tliša khutšo le kagišo.
- (2) Kgoeletšo ya maemo a tšhoganetšo, le molao ofe goba ofe woo o dirilwego goba magato a mangwe ao a tšerwego go latela kgoeletšo yeo, di ka šoma fela -

- (a) kholofelong; le
 - (b) mo matšatšing ao a sa fetego 21 go tloga letšatšing la kgoeletšo, ntle le ge Seboka sa Maloko a Palamente se ka tšea sephetho sa go katološa kgoeletšo. Seboka sa Maloko a Palamente se ka tšea sephetho sa go katološa maemo a tšhoganetšo ka dikgwedi tše sa fetego tše tharo ka nako e tee. Katološo ya mathomo ya kgoeletšo ya tšhoganetšo e swanetše go tšewa ka sephetho seo go dumelelwanego ka sona ke bontši bja dibouto tša maloko a Seboka sa Maloko a Palamente. Katološo ye nngwe le ye nngwe yeo e latelago e swanetše go tšewa ke bouto ya bonyane bja diperesente tše 60 tša maloko a Seboka sa Maloko a Palamente. Sephetho seo se tšewago go ya ka temana ye se swanetše go tšewa fela morago ga ngangišano ya phatlalatša ya setšhaba Kgobokanong ya Palamente.
- (3) Kgoro efe goba efe ya tsheko e ka ahlola go ba molaong ga -
- (a) kgoeletšo ya maemo a tšhoganetšo;
 - (b) katološo efe goba efe ya kgoeletšo ya maemo a tšhoganetšo; goba
 - (c) molao ofe goba ofe wo o dirilwego goba kgato ye e tšerwego go latela kgoeletšo ya maemo a tšhoganetšo.
- (4) Molao wo mongwe le wo mongwe wo o dirwago go latela kgoeletšo ya maemo a tšhoganetšo o ka fapoga go Molao wa Ditokelo go fihla fela ge -
- (a) go fapoga go tlogago go tsomega ka kgoeletšo ya tšhoganetšo; le ge
 - (b) molao -
 - (i) o sepelelana le ditlamego tša Repabliki go ya ka molao wa boditšhabatšhaba woo o šomišwago ge go na le kgoeletšo ya maemo a tšhoganetšo;
 - (ii) o kwana le karolwana ya (5); ebile

- (iii) o phatlaladitšwe ka Kuranteng ya Mmušo wa setšhaba ka bonako ka mo go kgonegago morago ga go bewa.
- (5) Ga go Molao wa Palamente woo o dumelelago kgoeletšo ya tšhoganetšo, ebile ga go molao woo o dirwago goba kgato efe goba efe yeo e ka tšewago go latela kgoeletšo ya tšhoganetšo, yeo e ka dumelago goba go dumelela -
- go lebalela mmušo, goba motho mang goba mang yo a dirilego tiro ye e sego molaong;
 - go fapoga go gongwe le go gongwe karolong ye; goba
 - go fapoga go gongwe le go gongwe karolong yeo e ukangwego kholomong ya 1 ya Lenaneo la Ditokelo tšeo Go sa swanelwago go Fapogwa go Tšona, go bogolo bjo bo bontšhwago go lebana le karolo ya kholomo ya 3 ya lenaneo.

Lenaneo la Ditokelo tšeo Go sa swanelago go Fapogwa go Tšona

1 Nomoro ya karolo	2 Leina la karolo	3 Bogolo bjo tokelo e sego ya swanelwa go fapoga go yona
9	Tekatekano	Mabapi le kgethollo ye e sa lokago ka mabaka fela a mohlobo, mmala, morafe goba tlhago, bong, bodumedi goba polelo
10	Tlhomphe ya setho	Ka moka
11	Bophelo	Ka moka
12	Tokologo le tšhireletšo ya motho	Mabapi le dikarolwana (1)(d) le (e) le 2 (c)

1 Nomoro ya karolo	2 Leina la karolo	3 Bogolo bjoo tokelo e sego ya swanelwa go fapoga go yona
13	Bokgoba, bohlanka le kgapeletšo ya mošomo	Mabapi le bokgoba le bohlanka
28	Bana	Mabapi le: - dikarolwana tša (1)(d) le (e); - ditokelo ditemaneng tša (i) le (ii) tša karolwana (1)(g); le - karolwana ya (1)(i) mabapi le bana ba mengwaga ye 15 le ka fase.
35	Batho bao ba swerwego, ba golegilwego le bao ba latofatšwago	Mabapi le : - dikarolwana tša (1)(a), (b) le (c) le (2)(d); - ditokelo ditemaneng tša (a) go fihla go (o) goba karolwana ya (3), go sa akaretšwe temana ya (d); - karolwana ya (4); le - karolwana ya (5) mabapi le tlogelo ya bohlatse ge e le gore go amogela bohlatse bjoo go tla dira gore tsheko e se be le toka.

- (6) Ge motho mang goba mang a golegilwe ntle le tsheko go latela phapogo go ditokelo tša gagwe ka lebaka la kgoeletšo ya maemo a tšhoganetšo, mabaka a a latelago a swanetše go hlokomelwa:
- Leloko la lapa la motho o mogolo goba mogwera wa motho yo a golegilwego o swanetše go tsebišwa ka bonako ka moo go kgonegago, a tsebišwe gore motho yoo o golegilwe.
 - Tsebišo e swanetše go gatišwa ka Kuranteng ya Mmušo ya setšhaba pele ga ge matšatši a mahlano a

morago ga ge motho a swerwe a fela, a bolela leina la mogolegwa le lefelo la kgolego le go bolela ka magato a tšhoganetšo ao motho yoo a golegilwego ka fase ga wona.

- (c) Mogolegwa o swanetše go dumelwa go ikgethela, le go etelwa nako ye nngwe le ye nngwe ye e kwalago, ke ngaka.
- (d) Mogolegwa o swanetše go dumelwa go ikgethela, le go etelwa nako ye nngwe le ye nngwe ye e kwalago, ke ramolao.
- (e) Kgorotsheko e swanetše go lekodišiša mabaka a kgolego ka pele ka moo go kgonegago, e fela e sego morago ga matšatši a 10 morago ga gore motho yoo a golegwe, gomme kgorotsheko e swanetše go lokolla mogolegwa ka ntle le ge go hlokega go tšwelapele ka go golega go tliša khutšo le molao.
- (f) Mogolegwa yo a sa lokollwego go ya ka tekolo ya ka fase ga temana ya (e), goba yoo a sa lokollwego go ya ka tekolo ya temana ye, a ka dira kgopelo go kgorotsheko go lekodišiša lefsa go tšwelapele ka kgolego ya gagwe nako ye nngwe le ye nngwe morago ga ge matšatši a 10 a tekolo ya pele a fetile, gomme kgorotsheko e swanetše go lokolla mogolegwa ntle le ge go sa hlokega go tšwelapele ka kgolego go tliša khutšo le toka.
- (g) Mogolegwa o swanetše go dumelwa go tšwelelapele ga kgorotsheko efe goba efe ka sebele pele kgorotsheko yeo e lekodišiša maemo a gagwe a go golegwa, go emelwa ke ramolao tshekong yeo, le go dira dikgopelo kgahlanong le go tšwetšwapele ga kgolego ya gagwe.
- (h) Mmušo o swanetše go tšweletša mabaka ao a ngwadilwego pele ga kgorotsheko ao ka ona o hlalošago mabaka a go tšwetšapele kgolego ya mogolegwa yoo, ebile o swanetše go fa khopi ya mabaka ao go mogolegwa bonyane matšatši a mabedi

pele kgorotsheko e lekola lefsa go swarwa ga motho yoo.

- (7) Ge kgorotsheko e lokolla mogolegwa, motho yoo ga a swanela go golegwa gape mabakeng ao a swanago le ao a bego a golegilwe ka ona, ntle le ge mmušo o ka tliša mabaka a go kwagala a go golega motho yoo gape.
- (8) Dikarolwana tša (6) le (7) ga di šomišwe bathong bao e sego baagi ba Afrika Borwa bao ba golegilwego ka lebaka la phapano ya ntwaga ya boditšhabatšhaba. Eupša mmušo o swanetše go obamela maemo ao a tlamago Repabliki ka fase ga molao wa setho wa boditšhabatšhaba mabapi le kgolego ya batho bao.

Phethagatšo ya ditokelo

38. Mang le mang yoo a ngwadilwego karolong ye o na le tokelo ya go ya go kgorotsheko ya maswanedi moo a tlilego go bega gore tokelo ya ka Molaong wa Ditokelo e tshetšwe goba e nyaditšwe, le kgorotsheko e ka mo fa kimollo yeo e swanetšego, go akaretšwa le go tsebagatšwa ga ditokelo tšeo. Batho bao ba ka boledišanago le kgoro ke -

- (a) mang le mang yoo a emelago dikgahlego tša gagwe ka nama;
- (b) mang le mang yoo a emelago batho ba bangwe bao ba palelwago ke go ikemela ka bobona;
- (c) mang le mang yoo a emego bjalo ka leloko la, goba a emetšego dikgahlego tša sehlopha goba legoro la batho;
- (d) mang le mang yoo a emelago dikgahlego tša setšhaba; le
- (e) mokgatlo wo o emelago dikgahlego tša maloko a wona.

Tlhathollo ya Molao wa Ditokelo

39. (1) Ge go hlathollwa Molao wa Ditokelo, kgorotsheko, lekgotlatshekišo la setšo goba foramo -

- (a) e swanetše go tšwetšapele melao yeo e laolago setšhaba seo se lokologilego sa temokrasi se se theilwego godimo ga seriti sa botho, tekatekano le tokologo;
 - (b) e swanetše go hlokomela molao wa boditšhabatšhaba; le
 - (c) go ka no diriša molao wa dinaga tše dingwe.
- (2) Ge go hlathollwa molao ofe goba ofe, le ge go dirwa molaotlwaelo goba molao wa setšo, kgorotsheko efe goba efe, kgorotshekišo efe goba efe ya setšo goba foramo di swanetše go tšwetšapele phišego, sephetho le maikemišetšo a Molao wa Ditokelo.
- (3) Molao wa Ditokelo ga o ganetše go ba gona ga ditokelo tše dingwe goba ditokologo tšeo di amogelwago goba di fiwago ke molaotlwaelo, molao wa setšo goba molao, ge fela di nyalelana le Molao wo.

DIHLONGWA TŠE KA ETELWAGO MABAPI LE DITOKELO TŠA GAGO

1. Kantoro ya Mošireletši wa Setšhaba

Kantoro ya Mošireletši wa Setšhaba e ikemišeditše go phethagatša taelo ya yona ya molaotheo ya go tiiša temokrasi ya molaotheo ka go diragatša dinyakišišo tša maitshwaro a sa lokago a ukantšwego a makala a Mmušo, go nolofatša tharollo ya dithulano, go bega le diswayaswayo tša magato a tharollo mme le go kaonafatša temošo ka ga tema le maikarabelo a Mošireletši wa setšhaba.

Ditlha tša boikgokaganyo

Aterese ya Kantoro:	175 Lunnon Street Hillcrest Office Park Pretoria 0083
Aterese ya poso:	Private Bag X677 Pretoria 0001
Nomoro ya mogala:	012 366 7000
Nomoro ya ntle le tefelo:	0800 11 20 40
Nomoro ya fekese:	012 362 3473 / 086 575 3292
Aterese ya emeile:	customerservice@pprotect.org registration2@pprotect.org.za
Wepesaete:	www.pprotect.org

2. Khomišene ya Ditokelo tša Batho ya Afrika Borwa

Khomišene ya Ditokelo tša Batho ya Afrika Borwa ke sehlongwa sa bosetšhaba se hlanngwego go diragatša temokrasi ya molaotheo ka kgodišo le tšhireletšo ya ditokelo tša batho ka go šomana le dikgatako tša ditokelo tša batho mme le go nyaka mekgwa ya tharollo bakeng sa dikgatako tše, go lekola le go fetleka temogo ya mathata a mabapi le ditokelo tša batho go dirwa temošo mabapi le ditokelo tša batho le thuto le katišo go ditokelo tša batho.

Dintlha tša boikgokaganyo

Aterese ya kantoro :	Braampark Forum 3, 33 Hoofd Street Braamfontein Johannesburg
Aterese ya poso:	Private Bag X2700 Houghton Johannesburg 2041
Nomoro ya mogala:	011 877 3600
Nomoro ya fekese:	011 403 6621
Aterese ya emeile:	info@sahrc.org.za complaints@sahrc.org.za
Wepesaete:	www.sahrc.org.za

3. Khomišene ya Tšwetšopele le Tšhireletšo ya Ditokelo tša Ditšo, Bodumedi le Maleme a Ditšhaba

Khomišene ya Tšwetšopele le Tšhireletšo ya Ditokelo tša Ditšo, Bodumedi le Maleme a Ditšhaba (ka mo go latelago Khomišene ya CRL) e ikemišeditše go godiša le go tšwetšapele khutšo, setswalle, botho, kgotlelelo le botee bja setšhaba gareng ga ditšhaba tša ditšo, bodumedi le maleme.

Dintlha tša boikgokaganyo

Aterese ya Kantoro:	Braampark Forum 4, 33 Hoofd Street Braamfontein Johannesburg
Aterese ya poso:	Private Bag X 90 000 Houghton 2041
Nomoro ya mogala:	011 537 7631
Nomoro ya fekese:	011 880 3495 / 086 6608986
Aterese ya emeile:	chairperson@crlcommission.org.za ceo@crlcommission.org.za info@crlcommission.org.za complaints@crlcommission.org.za
Wepesaete:	www.crlcommission.org.za

4. Khomešene ya Tekatekano ya Bong

Khomišene ya Tekatekano ya Bong (CGE) e hlangwetšwe go godiša le go hlompha tekatekano ya bong mme le go netefatša phihlelelo ya tekatekano ya bong makaleng ka moka a ditikologo. Ka fao, CGE e ikemišeditše go aga setšhaba sa go se kgetholle go ya ka bong le mehuta ka moka ya kgatelelo, moo batho ba tla kgonago go hwetša menyetla le mekgwa ya go lemoga bokgoni bja bona, go sa kgathalatšege gore ke mohlobo, legoro, kamano, tshekamelolo ya bong, bogole goba lefelo lefe.

Dintlha tša boikgokaganyo

Aterese ya kantoro:	Constitution Hill Women's Jail East Wing 2 Kotze Street Braamfonten Johannesburg
Aterese ya poso:	P.O Box 32175 Braamfonten 2017
Nomoro ya mogala:	011 403 7182
Nomoro ya fekese:	011 403 7188
Aterese ya emeile:	cgeinfo@cge.org.za
Wepesaete:	www.cge.org.za

5. Kantoro ya Khomišene ya Tirelo ya Setšhaba

Kantoro ya Khomišene ya Tirelo ya Setšhaba e phethagatša ditaello tša yona go ya ka dikarolo 195 le 196 tša Molaotheo. PSC e neilwe mošomo ebile e maatlafaleditšwe go, gareng ga tše dingwe, nyakišiša, go lekola le go fetleka peakanyo le taolo ya Tirelo ya Setšhaba.

Taello ye gape e akaretša fetleko ya diphihlelelo, goba go se atlege ga mananeo a Mmušo. PSC gape e na le tlamego ya tšwetšopele ya magato ao a tla netefatšago tiragatšo ya mošomo ye phethagetšego gare ga Tirelo ya Setšhaba mme le go tšweletša dikelo le dikokwane tša taolo ya setšhaba ka ge go tšweleditšwe go Molaotheo, Tirelong ya Setšhaba ka moka.

Dintlha tša boikgokaganyo

Aterese ya kantoro :	Commission House Cnr Hamilton & Ziervogel Streets Pretoria
Aterese ya poso:	Private Bag X121 Pretoria 0083
Nomoro ya mogala:	012 352 1000
Nomoro ya fekese:	012 325 8382
Aterese ya emeile:	info@opsc.gov.za
Wepesaete:	www.psc.gov.za

6. Kgoro ya Toka le Tlhabollo ya Molaotheo

Kgoro ya Toka le Tlhabollo ya Molaotheo e na le Lekala: Tlhabollo ya Molaotheo. Mohola wa Lekala ke go godiša, fetošā, le go tlhabolla Molaotheo, ditokelo tša batho le temokerasi ya go kgata tema bakeng sa mmušo.

Dintlha tša boikgokaganyo

Aterese ya kantoro :	329 Pretorius Street (c/o Pretorius & Sisulu Streets) First Floor, Momentum Building Pretoria
Aterese ya poso:	Private Bag X81 Pretoria 0001
Nomoro ya mogala:	012 315 1111
Aterese ya emeile:	constitutionalrights@justice.gov.za
Wepesaete:	www.justice.gov.za

7. Thušo ya tša Molao ya Afrika Borwa

Thušo ya tša Molao ya Afrika Borwa ke lekala la molao le ikemetšego le hlanngwego ka maikemišetšo a go nea thušo ya molao goba go dira Thušo ya Molao e be ye fihlelelegago go batho bao ba hlokago ka moo e ka kgonago. Gape e phethagaletša kemedi ya molao ka tefelo ya Pušo, bjale ka ge go hlalošitšwe go Molaotheo gape le molao o malebana o phethagaletšago tokelo ya kemedi ya molao ka tefelo ya Mmušo.

Dintlha tša boikgokaganyo:

Bakeng sa kantoro ya Thušo ya Molao ya Afrika Borwa ya selete se kgauswi le wena, ikgokaganye le Thušo ya Molao ya Afrika Borwa ka mo go latelago:

Aterese ya kantoro : 29 De Beer Street
Braamfontein
Johannesburg
2017

Aterese ya poso: Private Bag X76
Braamfontein
2017

Nomoro ya mogala: 011 877 2000

Nomoro ya ntle le tefelo: 0800 110 110

Nomoro ya fekese: 011 877 2222

Aterese ya emeile: Communications2@legal-aid.co.za

Wepesaete: www.legal-aid.co.za

Department of Justice and Constitutional Development
Tel: 012 315 1111
Private Bag X81, Pretoria, 0001
constitutionalrights@justice.gov.za
www.justice.gov.za